

Güncel

TÜİK'in YOKSULLUK ANALİZLERİ ÜZERİNE

Sıddık Ensari*

TÜİK periyodik olarak 2002 yılından beri düzenli bir şekilde yaptığı Hanehalkı Bütçe Anketleri sonuçlarını esas alan AÇLIK ve YOKSULLUK'la ilgili Analizleri yapıp yayınlamaktadır.

TÜİK'in tanımlamalarına göre;

Yoksulluk; İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Yoksulluğu dar ve geniş anlamda olmak üzere iki türlü tanımlayan kurum, Dar anlamda yoksulluğu (AÇLIK), açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu olarak ifade etmekte, geniş anlamda yoksulluğu da gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmak şeklinde tanımlamaktadır.

Uluslararası tanımlamaları esas alan kurum ayrıca Mutlak Yoksulluk ve Göreli Yoksulluğu da tanımlamakta ve bu tanımlamalara göre ayrıntılı analizlerde bulunmaktadır. Buna göre de;

Mutlak yoksulluk, hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksul oranı, bu asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır.

Görelî yoksulluk ise Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplu-

* "Devlet İstatistik Enstitüsü Eski Başkanı"

mun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanmakta ve refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilmektedir.

TÜİK, bu tanımlamalara uygun olarak Mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk ve uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan yoksulluk sınırlarını ve bu sınırların altında kalarak yoksul olarak nitelenen fert sayılarını hesaplayarak sonuçlarını kamuoyuna duyurmaktadır.

Çalışmalarda, gıda yoksulluğunun (AÇLIK) temelini teşkil eden olan gıda sepeti Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak belirlenmekte ve bu sepetin maliyeti yoksulluğun sınırı olarak kabul edilmektedir. Gıda yoksulluk (AÇLIK) oranı, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmaktadır.

Fertlerin gıdanın yanı sıra gıda dışı ihtiyaçları da göz önüne alınarak da YOKSULLUK sınırına ulaşabilmek için gıda dışı mal ve hizmet payının da eklenmektedir. Bu yoksulluk sınırının belirlenmesi amacıyla da toplam tüketimleri gıda yoksulluk sınırının hemen üstünde olan hanelerin toplam harcama içindeki gıda dışı harcama payı belirlenmekte ve bunun sonucunda gıda ve gıda dışı mal ve hizmetleri kapsayacak şekilde yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır. Gıda ve gıda dışı yoksulluk oranı ise, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmaktadır.

Eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si de görelî yoksulluk sınırı olarak tanımlanmakta ve **Görelî yoksulluk** oranı da, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, görelî yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmaktadır.

TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketlerini kullanarak 2006 yılından itibaren her yıl gelir dağılımı, gelire bağlı yoksulluk, sosyal dışlanma ve diğer yaşam koşulları konularında bilgi derlemeye yönelik "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması"nı uygulamaya koymuştur.

Hanehalkı Bütçe Anketi'nden elde edilen gelir dağılımı bilgileri ile;

Türkiye'de belirli bir sürede yaratılan kullanılabilir gelirin, hanehalkı ve fertler arasındaki bölüşümü hesaplanmakta, Zaman içinde yaşam seviyesindeki değişimleri, kentsel ve kırsal alanlar ile farklı sosyo-ekonomik gruplardaki hanehalkları arası gelir eşitsizliklerinin analizi yapılmaktadır.

Ayrıca;

- Bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesine ilişkin politikaların belirlenmesine yardımcı olacak veriler derlenmekte,
- Milli gelir hesaplamalarında kullanılan değişkenler belirlenmekte,
- Asgari ücret tespit çalışmaları için ihtiyaç duyulan verilerin derlenmesi
- Yoksulluk sınırının belirlenmesi vb. diğer sosyo-ekonomik analizler için gerekli veriler elde edilmektedir.

Tablo 1- Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları, TÜRKİYE

Yöntemler	Yoksulluk sınır yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları, TÜRKİYE						
	Fert yoksulluk oranı (%)						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11
Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽¹⁾	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06

(1) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir

2008 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK

Tablo 2- Hanehalkı Büyüklüklerine Göre Açlık ve Yoksulluk Sınırları

		AÇLIK sınırı - YTL									
Hanehalkı büyüklüğü		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Açlık sınırı (YTL)	2002	59	90	113	133	152	170	187	201	215	230
	2003	75	113	143	168	192	214	235	253	271	288
	2004	81	122	154	182	207	230	253	275	294	315
	2005	84	127	161	190	217	242	264	287	306	325
	2006	91	138	174	205	235	261	287	311	331	351
	2007(*)	105	159	201	237	271	301	331	359	387	404
	2008	122	185	233	275	313	350	382	414	446	471
	2009(3)	132	201	253	299	340	380	415	449	484	511
		YOKSULLUK sınırı - YTL									
Hanehalkı büyüklüğü		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Yoksulluk sınırı - (YTL)	2002	137	208	262	310	353	395	433	466	498	535
	2003	186	280	354	417	476	531	582	629	672	714
	2004	190	288	363	429	488	543	597	649	692	742
	2005	216	327	414	487	557	620	679	737	786	836
	2006	244	368	466	549	627	697	766	831	884	938
	2007(*)	283	428	540	638	728	809	889	965	1.040	1.088
	2008	341	515	651	767	874	976	1.066	1.154	1.242	1.313
	2009(3)	365	551	696	820	935	1.044	1.140	1.234	1.328	1.404

Yukarıdaki tablolar Hanehalkı Bütçe Anketlerini esas alan çalışmalar sonucu Yoksulluk sınırı altında kalanların oranı ile çeşitli büyüklükteki hanehalklarının açlık ve yoksulluk sınırlarını belirleyen maliyetlerdir.

Türkiye’de ortalama hanehalkı büyüklüğü 4 kişinin biraz üstündedir. Bu nedenle 4 kişilik ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırları ile 2003-2005 yılları için Hanehalkı Bütçe Araştırması verileri, 2006-2007 yılları için de Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçları eşleştirildiğinde görülmektedir ki;

Gıda Yoksulluğu (AÇLIK) sınırı altında kalanların oranı tablo 1 de belirtilen oranların çok üzerinde bulunmaktadır.

Bu konuda yaptığımız hesaplar özetle aşağıdaki önemli sonuçlara dikkat edilmesi gereğini ortaya koymaktadır:

- 1- Türkiye genelinde yıllara göre Ailelerin yüzde 9,5-12,5 u açlık, yüzde 29-36'sı yoksulluk sınırının altında bulunmaktadır.
- 2- Kırsal Kesimde yaşayan Ailelerin yüzde 15'e yakını açlık, yüzde 40'dan fazlası yoksulluk sınırının altında bulunmaktadır.
- 3- Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan Ailelerin yüzde 18 e yakını açlık, yüzde 60 a yakını da yoksulluk sınırının altında bulunmaktadır.

Tablo 3- TÜRKİYE GENELİ

	2003	2004	2005	2006	2007
	Türkiye	Türkiye	Türkiye	Türkiye	Türkiye
	Geneli	Geneli	Geneli	Geneli	Geneli
Dört Kişilik Aile için					
Açlık Sınırı	168	182	190	205	237
Yoksulluk Sınırı	417	429	487	549	638
	aylık gelir	aylık gelir	aylık gelir	aylık gelir	aylık gelir
1. yüzde 20	269	322	367	362	500
2. yüzde 20	462	570	672	659	858
3. yüzde 20	649	811	961	954	1211
4. yüzde 20	939	1167	1371	1392	1709
5. yüzde 20	2168	2462	2697	2924	3565

Açlık ve Yoksulluk Sınırı Altında Kalanların Oranı (%) Yöntem 1

	2003	2004	2005	2006	2007
Açlık Sınırı	12,5	11,3	10,4	11,3	9,5
Yoksulluk Sınırı	36,1	30,1	29	33,3	29,7

Bu tabloda hesaplama formülü: (açlık sınırı / en yakın yüzdelikteki gelir x tekabül eden gelir grubu x 100)

Açlık ve Yoksulluk Sınırı Altında Kalanların Oranı (%) Yöntem 2

	2003	2004	2005	2006	2007
Açlık Sınırı	6,2	5,7	5,2	5,7	4,7
Yoksulluk Sınırı	23,2	24,3	23,9	26,3	23,9

Bu tabloda hesaplama formülü: (açlık sınırı - en yakın yüzdelikteki gelir x üst gelir grubu gelir aralığı x 10 + bir alttaki gelir grubu x 100)

Yöntem 1'e göre Tablo 1 deki oranlarla farklar AÇLIK SINIRI altında kalanlar için;

2003 yılında yüzde 11, 2004 yılında yüzde 10, 2005 yılında yüzde 9,5, 2006 yılında yüzde 10,4 ve 2007 yılı için de yüzde 9 dur.

Yöntem 2 ye göre ise bu oranlar sırası ile Açlık sınırı için sırasıyla yüzde 5, yüzde 4, yüzde 4,3, yüzde 5, ve yüzde 4,2 dir.

Buna göre en iyimser tahminlerle 2007 yılında açlık sınırı altında kalanlar toplumun yüzde 0,48 i yani 300 bin civarında bir kitle değil en az 3 milyona yakın bir kitledir.

Tablo 4- KIRSAL KESİM VE GÜNEYDOĞU ANADOLU

	2006	2007	2006	2007
	Kırsal	Kırsal	G.Doğu	G.Doğu
	Kesim	Kesim	Anadolu	Anadolu
Dört Kişilik Aile için				
Açlık Sınırı	205	237	205	237
Yoksulluk Sınırı	549	638	549	638
	aylık gelir	aylık gelir	aylık gelir	aylık gelir
1. yüzde 20	263	367	224	354
2. yüzde 20	483	623	379	536
3. yüzde 20	699	888	524	729
4. yüzde 20	1020	1246	745	1001
5. yüzde 20	2111	2467	1555	2001

Açlık ve Yoksulluk Sınırı Altında Kalanların Oranı (%) Yöntem 1

	2006	2007	2006	2007
Açlık Sınırı	15,6	12,9	18,3	13,4
Yoksulluk Sınırı	47,1	43,1	59,0	52,5

Bu tabloda hesaplama formülü: (açlık sınırı / en yakın yüzdelikteki gelir x tekabül eden gelir grubu x 100)

Açlık ve Yoksulluk Sınırı Altında Kalanların Oranı (%) Yöntem 2

	2006	2007	2006	2007
Açlık Sınırı	7,8	6,5	9,2	6,7
Yoksulluk Sınırı	43,1	40,6	61,1	45,3

Bu tabloda hesaplama formülü: (açlık sınırı - en yakın yüzdelikteki gelir x üst gelir grubu gelir aralığı x 10 + bir alttaki gelir grubu x 100)

Aynı kaynağa dayalı çalışmaların eşleştirilmesi sonucu yapılan bütün bu hesaplamalar doğrultusunda Tablo 1'in yeniden gözden geçirilmesinde yarar görüldüğü ortaya çıkmaktadır.